

บทคัดย่อ

โครงการนวัตกรรมการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์จังหวัดนครพนม สู่สังคมแห่งการเรียนรู้เชิงบูรณาการ มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการขับเคลื่อนการทำงานวิจัยสายรับใช้สังคม เพื่อการพัฒนาพื้นที่ (Area-based) ระหว่างมหาวิทยาลัยนครพนมร่วมกับเครือข่ายภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน เพื่อตอบโจทย์ปัญหาและความต้องการของพื้นที่ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่สำคัญในฐานะมหาวิทยาลัยรับใช้ท้องถิ่น สังคมตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยนครพนม จากการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยสายรับใช้สังคมด้วยกระบวนการขับเคลื่อนที่สำคัญ คือ นโยบายจากผู้บริหารในระดับมหาวิทยาลัยและระดับคณะ/วิทยาลัย ที่มีความพยายามผลักดันให้เกิดการทำงานวิจัย จึงมีโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจำนวน ๑๐ โครงการ จาก ๗ คณะ/วิทยาลัย ได้แก่

โครงการ “การลดต้นทุนการเกษตรและเพิ่มคุณภาพชีวิตของเกษตรกรบ้านนาดี ตำบลหนองย่างชั้น : กรณีการผลิตข้าวนาปี” ผลจากการดำเนินกิจกรรม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน เช่น ด้านการเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัย ภาคีเครือข่ายและชาวบ้าน ได้ทราบสภาพทั่วไปของชุมชนบ้านนาดี ทราบข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวที่ใช้สารเคมีและไม่ใช้สารเคมี ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิตข้าว ได้สร้างองค์ความรู้ให้ชุมชนด้านการเกษตร ได้ทราบทัศนคติของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่มีต่อการใช้สารเคมี ได้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือน

โครงการ “การพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตขนมจีนของกลุ่มผลิตขนมจีนชุมชนบ้านโคกสะอาด ตำบลกุดตาไก อำเภอลาปลา จังหวัดนครพนม” ผลจากการดำเนินกิจกรรม ทำให้ปัจจุบันกลุ่มขนมจีนมีการเปลี่ยนแปลงดังนี้ (1) สถานที่การผลิตขนมจีน ได้ยกพื้นสูงจากเดิม 1 เมตร ขนาดกว้างขึ้น อาคารมีประตูหน้าต่าง ตาข่ายคลุมและระบายอากาศได้ดี ก่อสร้างในลักษณะที่ง่าย และเอื้อต่อการทำความสะอาด มีประตูหน้าต่างเป็นกระจกป้องกันสัตว์เลื้อย มีพื้นที่เพียงพอในการติดตั้ง วัสดุอุปกรณ์ แบ่งแยกสัดส่วน ตั้งแต่อ่างแช่แป้ง จนถึงบรรจุหีบห่อ ป้องกันการปนเปื้อนฝุ่น เชื้อโรค (2) เครื่องมือเครื่องจักร ส่วนใหญ่เป็นสแตนเลสและพลาสติก มีช่องว่างความสูงต่ำโดยเฉพาะอ่างแช่-ล้างเส้นขนมจีน เหมาะแก่การปฏิบัติงาน สะดวกในการทำความสะดวก พร้อมทั้งการจัดวัสดุอุปกรณ์ให้เพียงพอต่อการผลิต ในแต่ละครั้ง มีการควบคุม และเข้มงวดกับทุกขั้นตอน เพื่อรักษามาตรฐาน คุณภาพที่ผ่านการตรวจ อย. (3) มีการจัดเรียงตามลำดับก่อน-หลัง หลังใช้วัสดุอุปกรณ์ทุกครั้งต้องทำความสะอาด มีเตาแก๊สที่เหมาะสมกับโรงเรือนผลิตใหม่ถูกสุขอนามัยจากเดิม (4) ใช้ น้ำประปา ที่ผ่านการบำบัด ห้องน้ำ ห้องส้วม อ่างล้างมือ แยกสัดส่วน จัดให้มีสถานที่ทิ้งขยะ ระบายน้ำทั้งนอกอาคาร การจัดการเกี่ยวกับเสื้อผ้า หน้าผม ผ่ากันเปื้อน หมวก ผ้าปิดจมูก (5) จัดเรียงอาคารใหม่ด้วยงบกองทุนหมุนเวียนของกลุ่ม จัดเรียงตำแหน่งวัสดุ อุปกรณ์ เป็นระเบียบตั้งแต่ถังหมัก เตาแก๊ส ต้มน้ำร้อน มีการตรวจสอบ และบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานอยู่เสมอ และให้คำนึงถึงความปลอดภัย และสะอาดตามหลัก 5ส (6) กลุ่มที่เป็นชาวบ้านมีความรู้ด้านการปฏิบัติงานอย่างถูกหลักอนามัยตามเกณฑ์ อย. (7) กลุ่มได้ติดต่อเจ้าหน้าที่กองคลัง อบต.กุดตาไก เพื่อให้การอบรม เรื่องการบริหารจัดการธุรกิจ และตลาดเพื่อเป็นการพัฒนา ประสิทธิภาพ คุณภาพไปสู่ธุรกิจที่ขยายมากขึ้น นอกจากนี้ ยังให้ถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับระเบียบวิธีปฏิบัติว่าด้วยการเงินของกลุ่ม เพื่อเป็นการพัฒนานำทุน ทุนไปหมุนเวียน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและครอบครัว

โครงการ “การพัฒนาคลังเตอร์อุตสาหกรรมที่เหมาะสม กรณีศึกษา : อุตสาหกรรมผลิตมีดพัวชุมชนนาถ่อน จังหวัดนครพนม” ผลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัย ภาศิเครือข่าย และสมาชิกกลุ่มผู้ผลิตมีดพัว ได้ทราบปัญหาและต้นทุนการผลิตของสมาชิกกลุ่ม ได้ความรู้เรื่องความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน ได้เครื่องจักรและเทคโนโลยีการผลิต ทั้งเตาสมัยใหม่ ที่ประหยัดเชื้อเพลิง ลดการเกิดมลพิษ ลดอันตรายจากหินแตก ลดฝุ่นละออง ด้วยการปรับปรุงพัฒนาเครื่องจักร ได้มีดที่มีความแข็งแรง และมีคุณภาพในการใช้งาน

โครงการ “ศึกษาการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าว : กรณีศึกษา นครพนม – คำม่วน” ผลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมคือ ทำให้เกิด (1) การเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัย กับภาศิเครือข่าย (2) ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันเกี่ยวกับสภาพปัญหาความเป็นจริงโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (3) ทราบขั้นตอนการเข้า-ออกแรงงานต่างด้าว (4) มีการจัดประชุมเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาลา้งงานต่างด้าวและค้ำมนุษย์ (5) ประชุมคณะทำงาน จัดตั้งศูนย์บริการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวแบบเบ็ดเสร็จ (6) เริ่มมีการประชาสัมพันธ์ นายจ้าง ทำบัญชีรายชื่อแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ

โครงการ “การจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่ตำบลนาถ่อน อำเภอนาแก” ผลจากการดำเนินกิจกรรม ทำให้เกิด (1) การเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัย กับชาวบ้านในชุมชน (2) ได้ข้อมูล บริบท เกี่ยวกับขยะมูลฝอยตำบลนาถ่อน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม (3) เกิดอาสาสมัครในการจัดการขยะของชุมชน และนักวิจัยชุมชน (4) ได้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะมากขึ้น (5) ได้อาชีพ/รายได้เพิ่มขึ้นจากการจัดการขยะ (6) จากการรวมตัวของกลุ่มชาวบ้านทำให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างมีส่วนร่วม และจริงจัง

โครงการ “กระบวนการสืบค้นอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม” ผลจากการดำเนินกิจกรรม ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัย ภาศิเครือข่าย และชาวบ้าน ได้ทราบข้อมูลเรื่องประวัติความเป็นมาของชุมชนพิมาน ได้ทราบทุนต่าง ๆ เช่น ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนภูมิปัญญา และวัฒนธรรม ได้ทราบข้อมูลอัตลักษณ์ที่หายไป สุดท้ายจะได้ รูปแบบการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนพิมาน คือ (1) หนึ่งวันในพิมานชุมชน (One day trip) (2) เที่ยวพิมาน 3 วัน 2 คืน

โครงการ “การศึกษาวิถีชีวิตกับการใช้ประโยชน์จากป่าบุ่งป่าทาม อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหาดแพง” ผลที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม คือทำให้เกิด (1) การเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัย กับชาวบ้านหาดแพง (2) ได้กลุ่มนักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นชาวบ้านมาร่วมในทีมวิจัย (3) ได้ทราบข้อมูล ทรัพยากรในป่าบุ่งป่าทามบ้านหาดแพง จากการลงพื้นที่ศึกษาของนักวิจัยมหาวิทยาลัยและนักวิจัยชาวบ้าน (4) ได้เห็นการทำงานร่วมกันของนักวิจัยและชาวบ้าน เพื่อจัดทำข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติของป่าบุ่งป่าทาม โดยใช้เครื่องมือแบบ PAR ประเภทปฏิทินความหลากหลายทางชีวภาพของป่าบุ่งป่าทามบ้านหาดแพง

โครงการ “การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ด้วยการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ กรณีศึกษา : ตำบลยอดขาด อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม” จากการดำเนินกิจกรรมพบว่า (1) ทำให้เกิดความเข้าใจ และทราบวัตถุประสงค์ในการดำเนินโครงการของนักวิจัยชุมชนคนพิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังได้ข้อมูล บริบท พื้นฐานของคนพิการ ครอบครัวคนพิการ (2) ทำให้ทราบเชื้อสาย วงศ์ตระกูลการเลือกคู่ครอง การสมรสของคนพิการ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าไม่มีความสัมพันธ์กับจำนวนคนพิการที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชน คราวเรือน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ของตำบลยอดขาด ที่สัมพันธ์กับจำนวนคนพิการ (3) ทำให้เกิด ยุววิจัย จากมหาวิทยาลัยนครพนม ได้เรียนรู้วิธีทำงานร่วมกันกับ อสม.หมู่บ้าน ในการลงพื้นที่จริง ได้ข้อมูลจำนวนคนพิการจำนวน 125

คน จากการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม ICF ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะความพิการ การดูแลตนเอง การเคลื่อนที่ทั้งในบ้านและนอกบ้าน การศึกษาการทำงาน การมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคม และสิทธิประโยชน์ที่ได้รับ นอกจากนี้ยังทำให้ทีมนักวิจัย ยูววิจัย และอสม. หมู่บ้านได้ลงพื้นที่เพื่อดูแลบริบทครอบครัวคนพิการ สภาพแวดล้อมจริงของคนพิการ และครอบครัว (4) ทำให้ทราบข้อมูลสุขภาวะของคนพิการแต่กำเนิด และดูแลคนพิการ สาเหตุความพิการ การอยู่ร่วมกันกับสังคมของคนพิการ และบริบทของภาครัฐ เอกชน ชุมชน และหน่วยงาน (5) เกิดการบูรณาการ ความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในการช่วยเหลือคนพิการ รวมถึงการหาแนวทางการให้ความช่วยเหลือเพื่อดูแล และพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

โครงการ “การพัฒนาศักยภาพของภาคีเครือข่ายแบบบูรณาการในการสร้างเสริมสุขภาพวัยทำงาน กรณีศึกษา ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอดงหลวง จังหวัดนครพนม” จากการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา ทำให้เกิด (1) ชุมชนเกิดการตื่นตัวด้านสุขภาพ (2) คนในชุมชนพระกลางทุ่งได้ข้อมูลด้านสุขภาพสำหรับคนทำงานมากขึ้น (3) ทราบศักยภาพของภาคีเครือข่ายด้านสุขภาพของวัยทำงาน (4) ได้ทราบข้อมูลที่เป็นทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ผ่านการวิเคราะห์ด้วยSWOT เกี่ยวกับสุขภาพวัยทำงาน (5) ทราบข้อมูลจากการสำรวจว่า สุขภาวะของประชากรวัยทำงานเกี่ยวข้องกับการทำงาน แบ่งได้ดังนี้คือ การกระทำที่ไม่ปลอดภัย และสภาพการณ์ที่ไม่ปลอดภัย

ส่วนของงบประมาณที่ให้ทุนวิจัยทั้ง ๔ โครงการ ในระยะที่ ๑ เป็นงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจาก คอปช. ๕๐% จำนวนเงิน ๗๒๘,๗๗๐ บาท และจากคณะ/วิทยาลัย ๔๔๗,๑๔๗.๕๐ คิดเป็น ๓๐.๖๘ % และจากมหาวิทยาลัย ๒๘๑,๖๒๒.๕๐ บาท คิดเป็น ๑๙.๓๒ % ซึ่งโครงการวิจัยที่กำลังดำเนินการอยู่ในปีที่ ๑ นี้เป็นการทำงานเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาพื้นที่ และบูรณาการไปกับการเรียนการสอนของคณะ/วิทยาลัย โดยมีสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยนครพนม เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการบริหารงานวิจัยสายรับใช้สังคมในระดับมหาวิทยาลัย โดยกระบวนการดังกล่าว เริ่มตั้งแต่กระบวนการสร้างความเข้าใจกับผู้บริหารระดับอธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี/ผู้อำนวยการ รวมถึงคณาจารย์ในคณะ/วิทยาลัย ตามลำดับ กิจกรรมการพัฒนาโจทย์วิจัยกับชุมชนท้องถิ่น และกระบวนการพัฒนานักวิชาการลงไปทำงานกับชุมชน นอกจากนี้มหาวิทยาลัยนครพนมยังได้ดำเนินการจัดเวทีระดมสมองเพื่อค้นหาประเด็นการพัฒนาพื้นที่ตามประเด็นยุทธศาสตร์ของจังหวัดโดยเชิญหน่วยงานภาคีเครือข่ายในระดับภูมิภาคและระดับจังหวัดเข้าร่วม ซึ่งผลการระดมสมองได้ประเด็นทั้งหมด ๙ ประเด็นได้แก่ ๑) ผลิตภัณฑ์ชุมชนผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติ ๒) เกษตรอินทรีย์ (ข้าวอินทรีย์) ๓) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำสงคราม) ๔) พลังงานทดแทน ๕) ผลิตภัณฑ์อาหารและผลไม้ ๖) การท่องเที่ยว ๗) วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ๘) สุขภาพ ๙) การค้าชายแดน โดยในปีงบประมาณ ๒๕๕๘ จะเน้นการทำวิจัยใน ๒ ประเด็นแรก คือผลิตภัณฑ์ชุมชนผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติ เกษตรอินทรีย์(ข้าวอินทรีย์) จึงได้มีการประกาศทุนวิจัยรอบ ๒ โดยเน้น ๒ ประเด็นดังกล่าว ซึ่งในระยะที่ ๒ ได้โครงการที่ผ่านการพิจารณาและกำลังดำเนินการโครงการจำนวน ๑ โครงการ คือ

โครงการการพัฒนากระบวนการย้อมครามธรรมชาติโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มทอผ้าย้อมครามบ้านโนนสะอาด ตำบลนาจัว อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม งบประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ บาท ผลที่ได้จากการดำเนินกิจกรรม คือ ทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัย กับสมาชิกกลุ่มทอผ้าย้อมคราม เบื้องต้นทำให้ทีมวิจัยได้รู้วิธี ขั้นตอนการผลิตผ้าทอย้อมครามธรรมชาติ ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักวิชาการกับชาวบ้าน ได้มีส่วนพัฒนากระบวนการย้อมผ้าครามธรรมชาติ ดังนี้ (1) ได้เทคนิคและวิธีการย้อมครามที่ง่าย

และเป็นมาตรฐานที่สมาชิกกลุ่มทอผ้า กลุ่มเยาวชน ในหมู่บ้าน หรือผู้ที่สนใจ สามารถฝึกฝนได้ (2) ได้ทราบอัตราส่วนที่เหมาะสมในการปรุงน้ำครามจะช่วยลดต้นทุน รวมถึงช่วยแก้ปัญหาสารตกค้างมีฤทธิ์เป็นเบสบนเนื้อผ้าได้อีกด้วย (3) ได้เอกลักษณ์ที่เป็นที่นิยมและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (4) ได้ทราบกลุ่มจุลินทรีย์ที่สามารถเปลี่ยนน้ำครามได้ ทั้งนี้เพื่อที่จะสามารถเติมจุลินทรีย์เหล่านั้นได้ (5) ได้กลุ่มทอผ้าครามที่เข้มแข็งขึ้น (6) ได้เครื่องทอครามที่มีประสิทธิภาพ

โดยการดำเนินงานโครงการนวัตกรรมการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์จังหวัดนครพนมสู่สังคมแห่งการเรียนรู้เชิงบูรณาการ มหาวิทยาลัยนครพนม ในรอบระยะเวลา ๑ ปี ได้มีการดำเนินงาน ๒ ส่วนหลัก ๆ ได้แก่ การสร้างกระบวนการขับเคลื่อนการทำงานวิจัยเชิงพื้นที่ในระดับคณะ/วิทยาลัย และระดับมหาวิทยาลัย และการสร้างกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนากระบวนการบริหารจัดการงานวิจัยในระดับคณะ/วิทยาลัย และระดับมหาวิทยาลัย สำหรับการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการงานวิจัยในระดับคณะ และมหาวิทยาลัยจากกิจกรรมการดำเนินงานที่ผ่านมา มีดังนี้ (1) มีการเลือกสรรบุคลากรฝ่ายวิจัยสายรับใช้สังคมขึ้นในระดับคณะ (2) เกิดการตื่นตัวของคณาจารย์ เพื่อรับใช้สังคมผ่านโครงการวิจัย นวัตกรรมการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์จังหวัดนครพนม สู่สังคมแห่งการเรียนรู้เชิงบูรณาการ (3) มีกลไกการบริหารฝ่ายวิจัยที่ชัดเจน (4) เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคณะกับคณะ ภายในมหาวิทยาลัยนครพนม (5) ส่งผลให้เกิดจำนวนนักวิจัยสายรับใช้สังคมเพิ่มขึ้นในระดับมหาวิทยาลัย